

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.15

Механізми інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу відповідно до вимог ЄС

Колтунович О.кандидат економічних наук,
незалежний український центр правових
ініціатив і експертиз «Правова держава»

У статті розглянуто підходи щодо модернізації та інноваційного розвитку водогосподарського комплексу України. Проаналізовано зарубіжний досвід імплементації міжнародних стандартів у національні законодавства у перехідний період. Запропоновано пріоритетні напрями та розроблено дієві механізми з інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України в умовах поглиблення інтеграційних процесів. Доведено доцільність створення Спеціального моніторингового центру з інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України.

Ключові слова: регіональна інноваційна політика, національна інноваційна політика, інноваційно-технологічна модернізація, кластери, водогосподарський комплекс України.

Колтунович А. МЕХАНИЗМЫ ИННОВАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА В СООТВЕТСТВИИ С ТРЕБОВАНИЯМИ ЕС

В статье рассмотрены подходы по модернизации и инновационному развитию водохозяйственного комплекса Украины. Проанализирован зарубежный опыт имплементации международных стандартов в национальное законодательство в переходный период. Предложено приоритетные направления и разработаны действенные механизмы с инновационно-технологической модернизации водохозяйственного комплекса Украины в условиях углубления интеграционных процессов. Доказана целесообразность создания Специального мониторингового центра по инновационно-технологической модернизации водохозяйственного комплекса Украины.

Ключевые слова: региональная инновационная политика, национальная инновационная политика, инновационно-технологическая модернизация, кластеры, водохозяйственный комплекс Украины.

Koltunovych O. MECHANISMS OF INNOVATION AND TECHNOLOGICAL MODERNIZATION OF THE WATER MANAGEMENT COMPLEX IN ACCORDANCE WITH EU REQUIREMENTS

The article deals with approaches to modernization and innovative development of the water management complex of Ukraine. The foreign experience of implementation of international standards in the national legislation in the transition period is analyzed. The priority directions are proposed and effective mechanisms for innovation and technological modernization of the water management complex of Ukraine in the conditions of deepening of integration processes are developed. The expediency of establishing a Special Monitoring Center for Innovative and Technological Modernization of the Water Utility Complex of Ukraine has been proved.

Keywords: regional innovation policy, national innovation policy, innovation and technological modernization, clusters, water management complex of Ukraine.

Постановка проблеми. В 2014 році Україна, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, де-факто обрала європейський вектор економічної інтеграції країни. Підписавши Угоду про асоціацію керівництво України взяло на себе зобов'язання перейти на технічні регламенти та стандарти Європейського Союзу в короткостроковій перспективі. Зокрема, Україні необхідно запровадити директиви Європейського Союзу в частині водокористування та охорони навколишнього середовища.

Незважаючи на те, що Україна входить до переліку країн, що не в повній мірі забезпечені водними ресурсами, протягом останніх десятиліть у водогосподарському комплексі країни сформувався пул проблем, котрі негативно впливають на темпи її економічного розвитку та поглиблюють існуючі проблеми. Серед проблем водогосподарського комплексу України варто виділити нераціональне використання водних ресурсів, негативний вплив економічної діяльності людини на

водні ресурси та існуючі ризики негативного впливу вод на населення і об'єкти економіки, недостатнє науково-технічне та інвестиційне забезпечення водогосподарського комплексу, застаріла система державного моніторингу водних об'єктів тощо.

Результати останніх досліджень. Значна частина досліджень, присвячених питанням водогосподарської діяльності в Україні, висвітлено в працях М.А. Хвесика, Л.В. Левковської, В.А. Голяна, В.М. Мандзика. Питанням інноваційно-технологічної модернізації присвячені праці В.М. Геєця, Б.В. Гриньова, О.І. Амоші, В.П. Горбуліна, А.В. Єрмолаєва та ін. При цьому, на сьогоднішній день економіка України потребує нових підходів до розробки механізмів державного регулювання та інструментів інвестиційного забезпечення процесів інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України в умовах поглиблення інтеграційних процесів.

Мета дослідження. Сформулювати пріоритетні напрями та розробити дієві механізми з інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України в умовах поглиблення інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи той факт, що у 2014-2017 роках економіка України зазнала значних втрат, Україна потребує в рамках імплементації європейського законодавства принципово нових підходів з модернізації та інноваційного розвитку окремих секторів економіки. Саме середньострокові проекти і програми інноваційно-технологічної модернізації здатні забезпечити реалізацію національної стратегії випереджаючого розвитку та виходу на показники країн-членів ЄС. А головне – сприяти залученню реальних фінансових ресурсів на довгострокову та середньострокову перспективу.

На сьогоднішній день переважна більшість водогосподарських та водоохоронних об'єктів як перерахованих складових водогосподарського комплексу відрізняється високим рівнем фізичного зносу, а також моральною застарілою. Проблеми технологічної деградації України найбільш гостро відчуваються в промислово розвинутих регіонах України, зокрема в Донецькому та Придніпровському економічних районах. Перехід на нові стандарти вимагає реконструкції, технічного переозброєння цих об'єктів вже на новій технологічній основі. З огляду на це, актуальною проблемою економіки і управління національним господарством є розробка механізмів інноваційно-техно-

логічної модернізації водогосподарського комплексу України на основі використання позитивного зарубіжного досвіду та сучасних форм інвестиційного забезпечення структурної перебудови водогосподарської та водоохоронної інфраструктури.

Досвід країн ЄС у формуванні процесів інноваційно-технологічної модернізації бере початок з другої половини минулого століття, коли на законодавчому рівні сформувались інституційні платформи та кластери інноваційного розвитку [1]. На сьогоднішній день в Євросоюзі діє «Стратегія інноваційного розвитку ЄС до 2020 року», яка і визначає інституційні передумови модернізації та інноваційного розвитку економіки Єврозони. Стратегічною лінією країн-членів Європейського Союзу в сфері інноваційної діяльності також є концентрація фінансових ресурсів на ключових напрямках, що відображається у створенні і функціонуванні відповідних галузевих фондів та секторальних програм розвитку країн-членів ЄС [2].

Кожна країна Європейського Союзу має суттєву законодавчу базу, котра направлена на постійне техніко-технологічне оновлення основних фондів, у тому числі у сфері водокористування. Саме інноваційно-орієнтована політика ЄС у сфері водокористування дозволяє місцевому населенню отримувати якісну питну воду з урахуванням усіх критеріїв та стандартів.

У додатку ХХІХ Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, особливої актуальності має підпункт «Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище», де визначено заходи і терміни по гармонізації українського законодавства з відповідними директивами ЄС [3, 4]. Для України мова йде про 6 Директив:

- Директива 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності співдружності в галузі водної політики (Водна рамкова директива);
- Директива Ради 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною;
- Директива Ради 2008/56/ЄС, яка встановлює рамки діяльності співдружності в сфері політики з морського середовища (Рамкова Директива про морський стратегії);
- Директива 91/271/ЄЕС про очищення міських стічних вод;
- Директива 91/676 /ЄЕС щодо охорони вод від забруднення, викликаного нітратами з сільськогосподарських джерел;
- Директива 2007/60/ЄС про оцінку і управління ризиками повеней.

В рамках вищезазначених директив виділяють ряд першочергових заходів [5, 6], направлених на гармонізацію законодавства України з їх положеннями, зокрема:

- уточнення та узгодження відповідного термінологічного апарату;

- узгодження підходів до класифікації водних об'єктів;

- розробка та затвердження Положення про плани управління річковими басейнами і методики їх підготовки;

- визначення екологічних цілей з урахуванням вимог ст. 4 Директиви 2000/60/ЄС;

- розробка методики підготовки програм заходів, передбачених ст. 11 Директиви 2000/60/ЄС;

- створення переліку уразливих зон відповідно до критеріїв, встановлених в додатку II до Директиви 91/271/ЄЕС (можливо як додаткової категоризації), і введенням принципу додаткової очистки стічних вод перед скиданням в таких зонах;

- визначення зон, вразливих до (накопичення) нітратів і розробку планів дій щодо таких зон;

- проведення попередньої оцінки морських вод і впровадження програми моніторингу поточної оцінки з урахуванням характеристик, видів тиску і впливу;

- актуалізація стратегічних цілей і завдань державної політики щодо охорони і відновлення навколишнього середовища Чорного і Азовського морів, а також опрацювання конкретних пропозицій щодо активізації участі в діяльності HELCOM;

- встановлення заборони скидів осаду в поверхневій воді з суден, з трубопроводів або будь-яким іншим чином;

- розробка карт загроз і ризику повеней і багаторічних комплексних планів управління ризиками повеней;

- забезпечення на практиці реальних механізмів інформування та участі зацікавлених сторін, зокрема громадськості, в діяльності по виконанню та впровадженню принципів і положень даних Директив.

Графік досягнення цілей в Україні по ВРД ЄС (починаючи з часу підписання Угоди про асоціацію у 2014 р.) [7]:

- 3 роки – на прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу, закріплення на законодавчому рівні одиниці гідрографічного районування території країни, розроблення положення про басейнове управління з покладанням на нього відповідних функцій;

- 6 років – на визначення районів річкових басейнів та створення механізмів управління міжнародними річками, озерами та прибережними водами, аналіз характеристик районів річкових басейнів, запровадження програм моніторингу якості води;

- 10 років – на підготовку планів управління басейнами річок, проведення консультацій з громадськістю та публікація цих планів.

Директива з Питної Води встановлює стандарти для ряду мікробіологічних і хімічних параметрів, науково обґрунтованих директивами ВООЗ. Україна в праві включати додаткові параметри або використовувати більш високі стандарти, але не нижче тих, що встановлені Директивою. Україна повинна здійснювати моніторинг якості питної води та вживати заходів, щоб забезпечити її відповідність мінімальним стандартам якості. Стандарти якості повинні дотримуватися в точці споживання, тобто в водопровідних кранах.

Згідно з Директивою з Якості Води для Купання (для Пляжних Зон), Україна бере зобов'язання позначити морські прибережні і внутрішні води для купання і здійснювати моніторинг якості води протягом пляжного сезону. Під води для купання (для пляжних зон) підпадають такі, де купання офіційно дозволено компетентним органом (громадським органом, відповідальним за певний водойму), а також води, де купання є звичною практикою зі значною кількістю тих, що купаються. Якість води повинна перевірятися кожні два тижні протягом пляжного сезону, а також за два тижні до його початку.

Метою Директиви з очищення міських стоків є захист навколишнього середовища від несприятливого впливу таких забруднюючих стоків. Україна повинна забезпечити збір та очистку міських стічних вод до їх зливу у відповідності зі специфічними стандартами і термінами. У частині цілей очищення, вторинна (тобто біологічна) очистка є загальним правилом, з додатковим отриманням нутрієнтів в так званих чутливих зонах (третинна очищення), причому для деяких морських прибережних зон первинна очистка може виявитися достатньою.

Дана Директива встановлює цілі і граничні величини, які повинні бути досягнуті в результаті очистки. У разі якщо очисні системи є занадто дорогими, можуть застосовуватися альтернативні системи для досягнення такого ж рівня захисту навколишнього середовища. До того ж, Директива регулює скидання осаду стічних вод. З 1998 р будь-яке скидання осаду

стічних вод в морські або інші поверхневі води заборонено.

Відносно промислових стічних вод, скиди в колекторні системи і самі очисні споруди відповідно до стандартів ЄС підлягають попередньому регулюванню і авторизації, причому скиди повинні піддаватися попередній обробці. Дане положення передбачає, що кінцевий осад може бути безпечно скинутий прийнятним способом з точки зору охорони навколишнього середовища.

Директива по нітратам сільськогосподарського походження має на меті зниження негативного впливу добрив на джерела питної води і екосистеми шляхом обмеження використання неорганічних і органічних (гній) добрив в сільськогосподарських районах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В рамках вирішення нагальних проблем водогосподарського комплексу України, насамперед необхідно переглянути структуру інвестиційних програм в сторону збільшення обсягів фінансування. Здійснення адаптаційних заходів в рамках Угоди про асоціацію також потребують залучення додаткових фінансових ресурсів для переходу на нові технічні стандарти Євросоюзу. У зв'язку з цим істотно зростає роль міжнародних інститутів

розвитку і донорів при формуванні та реалізації програм поліпшення водокористування в Україні.

Триваюче зниження доступу населення до якісної води в багатьох регіонах світу і обмеженість водних ресурсів обумовлюють необхідність вироблення нових підходів до їх використання. Перш за все, для поліпшення доступу до безпечної питної води та належним системам каналізації, переходу до водо- і енергозберігаючим моделям виробництва і споживання слід забезпечити адекватне фінансування.

З метою постійного моніторингу ситуації в основних кластерах водогосподарського комплексу України пропонується створення Спеціального моніторингового центру водогосподарського комплексу України. Створення відповідного центру сприятиме оперативному моніторингу системи житлово-комунального господарства в режимі он-лайн, а також якості питної води в усіх регіонах України. Центром може здійснюватись фінансовий моніторинг реалізації інвестиційних проектів у сфері енергоефективності та енергозбереження, що сприятиме комплексній інноваційно-технологічній модернізації водогосподарського комплексу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Представництво Європейського Союзу в Україні // офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk
2. Офіс Ради Європи в Україні // офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
3. Європейський парламент // офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/>
4. Європейська комісія // офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu>
5. Огляд стану гармонізації законодавства України з вимогами права ЄС та Базовий план гармонізації законодавства України з правом ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.menr.gov.ua/docs/activity-adaptation/Overview.pdf
6. Реалізація інтеграційного вибору України: правові проблеми, можливі ризики та наслідки: брошура / за ред. О. О. Ашуркова; НАН України, Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2013. – 186 с.
7. Міністерство екології та природних ресурсів України // офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua>
8. Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід та українські реалії / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3. – С. 125–134.